

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МАГІСТЕРСЬКІ СТУДІЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

Випуск 3

Збірник наукових праць магістрів ОП
«Дошкільна освіта. Інклюзія»,
«Початкова освіта»,
«Фізична культура та спорт»,
«Практична психологія»,
«Менеджмент. Управління закладом
загальної середньої освіти»

Київ 2025

УДК 37(063).
973.202 я1

**Магістерські студії психолого-педагогічного факультету
Маріупольського державного університету: збірник наукових праць
здобувачів ОС Магістр ОП «Дошкільна освіта. Інклюзія», «Початкова освіта»,
«Фізична культура та спорт», «Практична психологія», «Менеджмент.
Управління закладом загальної середньої освіти» / за заг. ред. Л.В. Задорожної-
Княгницької. Випуск 3. Київ: МДУ, 2025. 522 с.**

Рекомендовано до друку Вченою радою психолого-педагогічного факультету
Маріупольського державного університету
(протокол №2 від 27 листопада 2025 року)

© Колектив авторів, 2025

10. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.
11. Словник - довідник з української лінгводидактики / за ред. М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2015. 320 с.
12. Смілянець С. Комунікативна компетентність учнів. Використання інтерактивних вправ для формування комунікативної компетентності молодших школярів. *Початкова освіта*. 2017. № 9. С. 14–29.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

*Ірина Хаджинова, старший викладач кафедри педагогіки та освіти
Сахіба Умарлі, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
за спеціальністю «Початкова освіта»*

THE RELATIONSHIP BETWEEN EMOTIONAL INTELLIGENCE AND LEARNING MOTIVATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS: THEORETICAL ASPECTS

*Khadzhynova Iryna, senior lecturer of the department of pedagogy and education
Sahiba Umarli, master's student in Primary Education*

Анотація. У статті розглядається теоретичне обґрунтування взаємозв'язку між емоційним інтелектом (ЕІ) та навчальною мотивацією дітей молодшого шкільного віку. На основі аналізу ключових психолого-педагогічних концепцій досліджено сутність обох феноменів, а також психологічні особливості молодших школярів як суб'єктів освітнього процесу.

Ключові слова: емоційний інтелект, навчальна мотивація, молодший шкільний вік, освітній процес, педагогічні умови.

Abstract. The theoretical substantiation of the relationship between emotional intelligence (EI) and educational motivation of primary school students is considered in the article. Based on the analysis of key psychological and pedagogical concepts, the essence of both phenomena, as well as the psychological characteristics of primary school students as subjects of the educational process, are investigated.

Key words: emotional intelligence, learning motivation, primary school age, educational process.

Сучасні освітні реформи, зокрема в Україні, акцентують увагу не лише на засвоєнні академічних знань, але й на розвитку цілісної особистості дитини. Зміна парадигми освіти від знанневої до компетентнісної передбачає, що успішність учня визначається не лише рівнем його інтелектуальних здібностей, а й здатністю долати виклики, ефективно взаємодіяти з навколишнім світом та регулювати власні емоції. У цьому контексті наріжним камінням освітнього процесу стають емоційний інтелект та навчальна мотивація.

Молодший шкільний вік (6-10 років) визнається психологами як сенситивний, або «золотий», період для інтенсивного формування обох цих сфер. Саме в цей час відбувається закладання фундаменту для майбутнього емоційного добробуту та ставлення до навчання [1]. Проте, попри уся

важливість, низька навчальна мотивація учнів залишається однією з найгостріших проблем сучасної педагогіки. Цей феномен проявляється у пасивності на уроках, небажанні виконувати завдання, що не завжди залежить від когнітивних здібностей дитини. Дослідження показують, що в освітньому процесі вагомість мотивації може перевищувати інтелект у 2,5-3 рази [10]. Отже, пошук ефективних шляхів формування та підтримки стійкої мотивації стає першочерговим завданням для педагогів та науковців.

Незважаючи на те що дослідження розвитку емоційного інтелекту та мотивації до навчання активно проводяться протягом останніх десятиліть як в Україні (С. Дерев'янка, А. Четверик-Бурчак, О. Філатова, В. Юркевич), так і за кордоном (J. D. Mayer, D. Caruso та P. Salovey, R. Leeper та ін.), питання щодо впливу емоційного інтелекту на мотиваційну сферу особистості залишається предметом наукової дискусії та потребує подальшого вивчення.

Емоційний інтелект – це комплексна психологічна конструкція, що не має єдиного, усталеного визначення, але в широкому сенсі трактується як здатність людини розпізнавати, розуміти власні емоції та почуття інших, а також ефективно керувати ними для спрямування мислення і поведінки [3]. Вперше поняття «емоційний інтелект» (EQ) було згадане у 1964 році, а його активний розвиток та популяризація відбулися у 1980-1990-х роках. Однією з провідних концепцій є модель здібностей, розроблена американськими психологами P. Salovey та J. Mayer. У цій моделі EI розглядається як набір когнітивних здібностей, що включає чотири основні компоненти:

- сприйняття емоцій – здатність ідентифікувати емоції за виразом обличчя, мовою тіла, тоном голосу та іншими невербальними сигналами, а також розпізнавати їх у собі.

- використання емоцій – уміння використовувати емоції для покращення процесу мислення та вирішення проблем. Емоції розглядаються як інформація, що допомагає сфокусувати увагу на важливих аспектах.

- розуміння емоцій – здатність аналізувати емоції, розрізняти їхні відтінки, розуміти причини їх виникнення та прогнозувати їхню динаміку.

- управління емоціями – уміння регулювати власні емоції та впливати на емоції інших людей для досягнення бажаних цілей [9].

Значний внесок у популяризацію концепції EI та її застосування в освітньому середовищі зробив D. Goleman, який запропонував так звану змішану модель. Він розширив компонентну структуру емоційного інтелекту, інтегрувавши в неї, окрім когнітивних здібностей, особистісні риси та соціальні навички. До виділених P. Salovey та J. Mayer компонентів він додав такі важливі складові, як прагнення, завзятість, самомотивацію та соціальні навички. Ця модель, поєднуючи в собі когнітивні здібності з рисами характеру, зробила концепцію емоційного інтелекту більш прикладною та зрозумілою для широкої аудиторії. Саме завдяки такому підходу стало можливим безпосередньо пов'язати емоційну сферу з поведінкою, саморегуляцією та успішністю, що забезпечило концепції EI її значну роль в освітній психології та педагогіці [7].

Саме тому розвиток емоційного інтелекту молодших школярів пов'язаний із підвищенням їх мотивації до навчання. Мотивація до навчання

являє собою динамічний процес, що складається з внутрішніх і зовнішніх спонукань, які визначають готовність людини до активної пізнавальної діяльності та її спрямованість [4]. Це потужна рушійна сила, що веде до пізнання та нових звершень. Традиційно в психології виділяють два основні види навчальної мотивації. Зовнішня мотивація – спонукання до діяльності, викликані зовнішніми стимулами, що не пов'язані із самим процесом навчання. Прикладами є прагнення отримати високі оцінки, похвалу від учителя чи батьків, уникнення покарання або змагання за приз. Внутрішня мотивація – бажання займатися навчальною діяльністю заради самого процесу і задоволення, яке він приносить. Вона ґрунтується на інтересі до пізнання, прагненні до саморозвитку та отриманні нових знань. Внутрішня мотивація пов'язана з інтересом, зосередженістю та відчуттям задоволення від виконаної діяльності.

У молодших школярів мотиваційна сфера перебуває на етапі становлення. На початку навчання у них, як правило, переважають зовнішні мотиви, зокрема бажання отримати схвалення вчителя, відповідати суспільним очікуванням і заслужити повагу однолітків. Головним завданням освітнього процесу в цей період є поступовий перехід від зовнішніх мотивів до формування стійкої внутрішньої мотивації. Внутрішня мотивація не розвивається ізольовано. Вона тісно пов'язана з динамікою опанування дитиною структурою навчальної діяльності. На початку навчання молодший школяр виконує переважно виконавчі, технічні дії, а функції планування, контролю та оцінки залишаються за вчителем. Однак у міру того, як дитина опановує ці когнітивні навички (навчається самоконтролю, самооцінюванню та самоорганізації), її залежність від зовнішніх стимулів (оцінки, похвали) зменшується. Це призводить до природного зсуву від домінування зовнішньої мотивації до формування стійкої внутрішньої, де рушійною силою стає усвідомлення власної компетентності та задоволення від досягнутого результату. Таким чином, перехід від зовнішньої до внутрішньої мотивації є не просто зміною спрямованості, а взаємозалежним процесом, який відбувається паралельно з розвитком саморегуляції та самостійності учня [5].

Молодший шкільний вік (6-10 років) характеризується низкою ключових психологічних особливостей, що визначають динаміку освітнього процесу та формування мотивації учнів. Навчальна діяльність стає головним джерелом розвитку мислення, пізнавального потенціалу, а також формування особистісних новоутворень, таких як довільність поведінки та саморегуляція. Емоції молодших школярів яскраві, безпосередні та ще не до кінця стійкі. Однак саме в цей період активно формується здатність до усвідомлення власних почуттів і розуміння емоцій інших. Самооцінка дитини є конкретною, ситуативною і надзвичайно залежить від оцінки дорослого, насамперед учителя. Ця залежність робить емоційне ставлення педагога до учня критично важливим для формування його впевненості у власних силах. Взаємодія з учителем та однолітками відіграє ключову роль у психосоціальному розвитку дитини. Бажання заслужити схвалення дорослих та симпатію товаришів є одним з основних мотивів поведінки. Школа стає першим простором, де дитина вчиться співпрацювати, спілкуватися та вирішувати конфлікти, і все це вимагає розвиненого емоційного інтелекту.

Розвиток емоційного інтелекту не є абстрактним процесом, він забезпечує конкретні психологічні механізми, які безпосередньо впливають на формування та стабілізацію навчальної мотивації. До механізмів впливу емоційного інтелекту на навчальну мотивацію належать наведені нижче.

Емоційна регуляція та стійкість до фрустрації. Діти з високим рівнем емоційної саморегуляції краще справляються зі стресом та фрустрацією, що неминуче виникають у процесі навчання. Замість того щоб відчувати розпач, гнів або тривогу, вони здатні перенаправляти ці негативні емоції та зберігати зосередженість на завданні. Ця здатність долати труднощі, не піддаючись емоційному впливу, сприяє розвитку завзятості та наполегливості. Це відчуття контролю та успіху живить внутрішній інтерес до процесу навчання, оскільки дитина переконується, що її зусилля дають результат. Здатність керувати своїми емоціями є основою самомотивації, яка, своєю чергою, є найвищою формою навчальної мотивації [4].

Емпатія та соціальна мотивація. Розвинена емпатія дозволяє дитині краще розуміти емоції та потреби однолітків і вчителя, а також розпізнавати їхні мотиви. Це полегшує комунікацію та сприяє встановленню дружніх, толерантних стосунків у класі. Коли дитина відчуває себе частиною доброзичливого колективу, де її розуміють і цінують, її рівень тривожності знижується. Сприятливе емоційне середовище та прагнення до взаємодії з однолітками та педагогом створюють міцне підґрунтя для формування пізнавальної мотивації.

Позитивне емоційне підкріплення та перехід до внутрішньої мотивації. Навчальна діяльність, яка супроводжується позитивними емоціями, такими як радість від пізнання, задоволення від успіху або здивування від нового, створює стійкі асоціації між процесом навчання та позитивним досвідом. Вчителі, що створюють «ситуації успіху», використовують інтерактивні та ігрові методи, допомагають дитині відчути задоволення від власних досягнень, а не тільки від зовнішньої оцінки. Завдяки цьому навчання поступово перетворюється з обов'язку на діяльність, яка приносить внутрішнє задоволення.

Зв'язок між емоційним інтелектом і успішністю в навчанні підтверджується численними дослідженнями. Науковці доводять, що учні з високим рівнем емоційного інтелекту, як правило, показують кращу академічну успішність, ефективніше справляються зі стресом та мають вищу здатність до самоорганізації [8]. Ця закономірність пояснюється тим, що емоційний інтелект виступає ключовим регуляторним ресурсом, який дозволяє дитині не лише розпізнавати та керувати власними емоційними станами, але й ефективно функціонувати в соціальному середовищі школи. Здатність ідентифікувати тривогу перед контрольною роботою, усвідомлено зменшити її рівень або звернутися по підтримку до вчителя безпосередньо впливає на кінцевий результат навчання. Крім того, розвинені навички емпатії сприяють кращому розумінню мотивів та почуттів однокласників і педагогів, створюючи більш безпечний і підтримуючий психологічний клімат у класі, що також є важливим фактором академічних досягнень.

Дослідження соціально-етичних програм, що спрямовані на розвиток

емоційного інтелекту, свідчать про їхній позитивний вплив: зокрема, програми, що базуються на соціально-емоційному навчанні (SEL – Social and Emotional Learning), допомагають на 10% зменшити антисоціальну поведінку (наприклад, булінг) та на 11% підвищити академічні досягнення учнів. Важливо зазначити, що ці програми працюють комплексно. Вони не просто навчають дітей назв емоцій, а формують цілий спектр компетентностей: від розпізнавання невербальних сигналів у співрозмовника до стратегій вирішення конфліктних ситуацій шляхом переговорів та співпраці. Наприклад, метааналіз, проведений CASEL (Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning), який охопив сотні досліджень, однозначно підтверджує, що систематичне впровадження SEL-програм призводить до статистично значущого поліпшення як соціальної поведінки, так і навчальних результатів, ефект від яких зберігається на довгостроковій перспективі [6].

На основі проведеного теоретичного аналізу можна зробити висновок, що емоційний інтелект і навчальна мотивація – це взаємопов'язані феномени, які мають критичне значення для розвитку особистості молодшого школяра. Розвиток емоційного інтелекту забезпечує необхідні психологічні механізми для переходу від зовнішньої до стійкої внутрішньої навчальної мотивації, що є головним завданням початкової освіти. Цілеспрямоване формування емоційного інтелекту в освітньому процесі початкової школи дозволить не лише підвищити академічну успішність, а й сприятиме загальному психологічному добробуту дітей, їхній успішній адаптації та розвитку соціальних навичок.

Отже, розвиток емоційного інтелекту є стратегічним завданням, що має бути інтегроване в освітні програми початкової школи. Це дозволить виховати не просто ерудовану, а й емоційно зрілу особистість, здатну до саморегуляції, емпатії та, що найголовніше, до навчання протягом усього життя.

Список використаних джерел:

1. Доброскок С. Розвиток емоційного інтелекту здобувачів освіти засобами мовнолітературної освіти. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. № 21. URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/1168/1050>.
2. Формування мотивації до навчання в учнів початкової школи засобами нетрадиційних форм уроків / Л. О. Дубровська та ін. *Research Notes*. 2025. № 1. С. 64-73. URL: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2025-pp-1-64-73>
3. Хаджинова І. В. Розвиток емоційного інтелекту майбутніх вчителів початкової школи [Розд. 2.4]. Науково-методичний супровід професійної підготовки педагогічних кадрів та керівних кадрів для Нової української школи: моногр. / за заг. ред. О.А. Голюк; Маріуп. держ. ун-т. Київ, 2024. С. 160-182. URL: <http://repository.mu.edu.ua/jspui/handle/123456789/6031>
4. Хаджинова І.В. Розвиток емоційного інтелекту учнів початкової школи. *Глухівські читання – 2021. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук: Збірник матеріалів XI міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* / За заг. ред. А.С. Полякова. Глухів, 2021. С.366-367. URL: <https://repository.mu.edu.ua/jspui/handle/123456789/4672>
5. Achou Kum B. The effects of intrinsic and extrinsic motivation on student learning effectiveness: master's thesis. Tallinn, 2022. 62 p. URL: <https://surl.li/rdbdhz>
6. Educators' Social and Emotional Learning: A Landscape Analysis of Strategies and Outcomes for Thriving Schools - CASEL. CASEL. URL: <https://surl.li/aiuipt>
7. Goleman D. The brain and emotional intelligence: New insights. Northampton MA: More than sound, 2011. 65 p. URL: https://impactconnect.com.ng/wp-content/uploads/2023/06/The_Brain_and_Emotional_Intelligence-Daniel_Goleman.pdf
8. Riyanti R., Akbar N., Hilmiyati F. Emotional Intelligence and Its Impacts on Educational

Psychology: Developing a New Model for Student Assessment. *Journal of Social Science Utilizing Technology*. 2024. Vol. 2, no. 2. P. 216-227. URL: <https://doi.org/10.70177/jssut.v2i2.972>

9. Salovey P., Mayer J. D. Emotional Intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*. 1990. Vol. 9, no. 3. P. 185-211. URL: <https://doi.org/10.2190/dugg-p24e-52wk-6cdg>

10. The Importance of Students' Motivation for Their Academic Achievement – Replicating and Extending Previous Findings / R. Steinmayr et al. *Frontiers in Psychology*. 2019. Vol. 10. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01730>

ДІАГНОСТИКА СТАНУ СФОРМОВАНOSTI МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

*Лариса Присяжнюк, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
педагогіки та освіти*

*Олександр Шевчук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
за спеціальністю «Початкова освіта»*

ASSESSMENT OF THE DEVELOPMENT OF SPEECH COMPETENCE IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS

*Larysa Prysiazhniuk, candidate of pedagogical science, associate professor of the
department of pedagogy and education*

Oleksandr Shevchuk, master's student in «Primary Education»

Анотація. У статті висвітлено проблему формування мовленнєвої компетентності молодших школярів у контексті Нової української школи. Автор статті визначає результати констатувального етапу експерименту щодо рівня володіння здобувачами початкової освіти 3 класу мовленнєвою компетентністю.

Ключові слова: *Нова українська школа, діагностика, мовленнєва компетентність.*

Annotation: *The article highlights the issue of developing speech competence in primary school students within the context of the New Ukrainian School. The author of the article presents the results of the ascertaining stage of the experiment concerning the level of the speech competence among third-grade primary education students.*

Key words: *The New Ukrainian school, assessment, speech competence.*

У сучасних умовах трансформаційних змін в українській системі освіти, зумовлених інтеграцією до європейського освітнього простору та орієнтацією на світові освітні стандарти, зростає потреба у формуванні ключових компетентностей, серед яких одне з провідних місць посідає мовленнєва компетентність. Реалізація Концепції «Нова українська школа» [1], Закону України «Про освіту» (2017) [2], «Про повну загальну середню освіту» (2020) [3] передбачає створення інноваційного середовища, спрямованого на розвиток мовної особистості учня, здатного до продуктивної комунікації, усвідомленого мислення та ефективної взаємодії із соціумом.

Мовленнєва компетентність молодших школярів – це інтегрована якість особистості, що передбачає сформованість умінь та навичок усного й писемного мовлення, здатність до комунікації в різних мовленнєвих ситуаціях, опанування лексико-граматичних норм, а також уміння аргументовано й послідовно висловлювати думки [4, с. 21].